

Mozarabico legitur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* In Libris tamen Sacramentorum qui Ambrosio tribuuntur Lib. IV. cap. 5. ista forma consecrationis legitur: *Hoc est enim corpus meum quod pro multis confringetur.* Integra formula, qua vinum consecratur ex Evangelistis accepta est, his vocibus additis, *aeterni, et Mysterium Fidei:* quae in Liturgiis Graecorum non extant. Haec verba *Mysterium Fidei* non sunt in Ordine Romano; sunt tamen in omoibus antiquissimis Missali bus MSS.

IV. Latini peracta consecratione, Graeci paulo ante communionem, ut constat ex Liturgiis Jacobi, Basilii, et Chrysostomi, Corpus Dominicum, et Calicem elevant, ut a populo adoretur. Ab antiquo tempore Graecos ita fecisse, eruditi ostendunt. Graecorum mos elevandi Hostiam et Calicem paulo ante communionem viget etiam apud Armenos. Ritus elevationis habet exemplum in veteri Lege, nam passim legimus partem victimae a Sacerdotibus elevatam coram Domino, Exodi c. 29. Levit. c. 7. v. 23. Altior nunc disquisitio venit, an ritus elevandae Hostiae et Calicis a primis Ecclesiae saeculis originem ducat. Joannes Stephanus Durandus Lib. II. cap. XL. de ritibus Ecclesiae Catholicae et alii, ab ipsis Ecclesiae incunabulis Eucharistiam post consecrationem in altum tollere, et populo ostendere, consuetum fuisse docent, testimonis ex Patribus, ac Graecis Liturgiis de promptis, quae ut recte monet Eminentissimus Bona, de Latinis ritibus nihil probant. Certum est, hunc morem non fuisse a Latina Ecclesia receptum ante Saeculum XI. Id ostendit silentium omnium Ordinum Romanorum, Alcuini, Amalarii, Walafridi, Micrologi, Remigii Antisiodorensis, Hori Lugdunensis. Isti omnes ritus Missae accurate descriperunt; nullam tamen faciunt elevationis mentionem. Mabillonius in Commentariis ad Ordinem Romanum, putat in Gallia fieri coepisse elevationem Hostiae, et Calicis circa dimidium saeculi XI. Elevatio haec tum Hostiae, tum Calicis post consecrationem coepit iuxta Le Brun, et alias fortasse saeculo XI.,

quum realem in Eucharistia Christi praesentiam negare ausus est Berengarius. Sub initio utriusque elevatio facta est in quibusdam Ecclesiis, in quibusdam vero Hostiae tantummodo: ast deinde disciplina elevandi utrumque ab omnibus Ecclesiis amplexa est. Introducta disciplina elevandi post Consecrationem Hostiam et Calicem, inventus etiam est mos pulsandi in elevatione campanulam, ut sic mentes fidelium ad Orationes excitarentur. Exemplum est in veteri Testamento. Levitae tempore Sacrificii tubas argenteas clangebant, ut earum sonitu populus provocaretur ad adorandum. Quaedam Galliarum Ecclesiae, dum elevatio fiebat, canere solebant eos versiculos: *O salutaris Hostia.* Hic mos inductus est ab eius Regni Episcopis, rogante Ludovico XII. ad implorandam opem Dei in bellis. De elevatione eiusque causis verba facit S. Bonaventura, agens de *Mysteriis Missae*, ubi huius cæremoniae plures morales, et mysticas rationes adducit.

CAPUT XXIV.

De quarta Canonis oratione.

I. Tertia oratione verbis conclusa: *Haec quotiescumque feceritis etc.*, apposita sequitur quarta oratio *Unde, et memores* quae usque ad *Memento* prosequitur. Oratio antiqua est, et extat in Libro quarto de Sacramentis apud Divum Ambrosium. Extat etiam in Liturgia Chrysostomi, licet non iisdem verbis, tamen in eadem substantia expressa. In ea, qua nos utimur, dicitur *sed et plebs tua sancta, fidelis scilicet, et in Ecclesiae gremio consistens: Sancta, non quidem actu, cum non omnes sint Sancti, sed vocatione, debito, et professione: quae vel præsens adest Sacrificio, vel unitate Ecclesiae ubique degens, particeps est Sacrificii.* Sicut ante consecrationem petebat Sacerdos, ut materia fieret *benedicta, adscripta et rata;* sic et consecrata Hostia, nempe Christus, offertur aeterno Patri ut Hostia *pura, sancta, et immaculata.* *Pura* ad differentiam *Sacrificiorum Gentium*, quae impura

erant et corrupta. *Sancta ad differentiam oblationum veteris Legis, quae non erant eatenus sanctae, ut animam sanctificarent, sicut haec nostra, quae tollit peccata mundi.* *Immaculata* dicitur, quia Salvator fuit agnus innocens, qui peccatum non fecit, qui tollit mundi peccata, hominesque sanctificat. Est ergo *Hostia pura, et purificans, sancta et sanctificans, immaculata, et maculas tergens.* Additur *Panem vitae aeternae, et Calicem salutis perpetuae definitio, et explicatio eiusdem est Hostiae: ut enim Sacerdotes Legis veteris edebant de Sacrificiis, quibus vitam temporalem sustentabant, sic Christiani esu, et potu Sacrosancti Sacrificii spiritualem, atque adeo aeternam salutem sibi comparant.* Ita explicat Soto in 4. *Sentent. dist. 15. q. 2. art. 5.* hanc orationis partem.

II. Dum haec prima Orationis pars dicitur, quaedam particulares, et quaedam generales actiones occurunt. Saeculo XII. ad ea verba *Unde et memores* in quibusdam Ecclesiis Galliae Sacerdotes ita brachia elevare consueverant, ut exhiberent figuram Crucis in memoriam passionis Christi. Hunc morem retinent adhuc Carthusiani, Dominicani, et Carmelitae. Actiones generales sunt signa Crucis, quorum tria ducuntur super Hostiam et Calicem, dum dicit Sacerdos *Hostiam puram* etc., quartum super Hostiam cum dicit *Panem sanctum*, quintum super Calicem, cum dicit et *Calicem salutis perpetuae*. Haec signa Crucis fiunt, ait S. Thomas 3. parte quaest. 83. art. 5. ad 4., non ad benedicendum et consecrandum, sed solum ad commemorandam virtutem Crucis et modum Passionis Christi. Nihil Ecclesia praetermittit, quo in animis imprimat Sacerdotum et adstantium, idem esse Sacrificium Altaris cum Sacrificio Crucis. Et sane cuperet, ut praesertim Sacerdotes sibi ipsi post Consecrationem Christum Jesum obiiciant animo immolatum in Cruce. Atque ut eiusmodi oriatur effectus, vult Ecclesia, omne verbum, quod exprimat Corpus et Sanguinem Domini, cum signo Crucis proferri, quo declaratur, Hostiam, et quod continetur in Calice, idem esse Corpus, quod Cruci fuit affixum, et ipsum Sanguinem, qui in Cruce effusus est.

Crucis igitur signa, quae super Hostiam et Calicem post Consecrationem ducuntur, non sunt benedictiones, sed commemorationes virtutis, et efficaciae Sacramenti Eucharistiae, quae virtus profluit ex Sacrificio Crucis, quod in Missae Sacrificio repraesentatur et continuatur. Bos-suetus ea esse dicit Benedictiones, sed vult, eas non referri ad Corpus Christi, bene vere ad eos, qui illud sumpturi sunt, ut illud digne suscipiant. Quod si ad Corpus Christi referantur, tunc dicit per Benedictiones illas exprimi Benedictiones, et gratias, quibus Christi Corpus abundat, quasque large in nos effundere cupit, nisi nostris peccatis praepediantur. Quinque Crucis signa in dicta actione fiunt ad repraesentandas quinque Iesu Christi plagas. Est S. Thomae sententia in 3. p. q. 83. art. 5. ad 3. Sancto Doctori consentit Soto, dicens in 4. *Sent. dist. 15. q. 2. art. 5.* quod in memoriam quinque Plagarum quinque sunt signationes super Hostiam sanctam. Huc facit consideratio Micrologi cap. 14., qui dicit, Crucis signa in Missa fieri vel semel, vel ter, vel quinques. Semel propter essentiae unitatem, ter propter Trinitatem personarum, et quinques propter quinque Vulnera Christi Domini, et expressam repraesentationem Passionis eius. Non est silendum de actione illa, qua Sacerdos post consecrationem iungit duos digitos pollicem et indicem, nec eos seiungit, nisi quando Hostiam consecratam tangere debet, usque ad ablutionem digitorum post communionem. Nullam huius ritus mentionem fieri apud veteres, testatur Gavantus. Ast Angelicus Doctor rationem ipsius assignans dicit: iunctionem praefatam pollicis cum indice fieri ad hoc, ut non dispergatur ulla particula, quae in tangendo suis digitis Corpus Christi consecratum, forte adhaesit; et hoc pertinet ad reverentiam Sacramenti.

III. Sacerdos Orationem prosequens, Deum orat, ut propitio, et sereno vultu respicere dignetur ad oblata sibi dona Corporis et Sanguinis Christi, ut accepit munera Aboris, Sacrificium Abrahae, et illud, quod ei olim Melchisedech obtulit. Deo Abel obtulit primogenita gregis sui, Genes. cap. 4. Abraham aedificavit in Sichem Al-

tare Deo, qui sibi apparuerat, ut est in capite duodecimo Genes. et cap. 22. ut mandato Dei pareret, ligna impoſuit ad holocaustum Isaaco dilecto filio suo, quem paratus erat mactare. Denique Melchisedech Abrahamo occurrit e quatuor Regum caede redeunti, eique ob victoriā gratulatus, panem et vinum obtulit Deo in Sacrificium, ut est in capite 14. Genes. Sacrificiorum Abelis, Abrahāmi, et Melchisedech praecipuam in Canone mentionem facit Ecclesia, quamvis et alia veteris Legis Sacrificia novae Legis Sacrificium exprimerent. Pulchre sane nostrum Sacrificium Abelis Sacrificio reprezentatur. Nam Jesus Christus sese obtulit, tamquam primogenitus per excellentiam: *Prinogenitus in multis fratribus*, ut ait Apostolus ad Romanos cap. 8. Insuper sanguis Abel iusti, et innocentis, a fratre Cain interfecti, Christum Jesum a Judaeis necatum ac pro peccatis nostris mortuum reprezentat. Item Sacrificium nostrum ex primitur Abrahae Sacrificio, in quo Isaac immolatus, quin vitam amitteret, figura fuit Iesu Christi, qui mortuus est ut resurgeret. Denique Sacrificium Melchisedechi, Sacrificii nostri figura fuit, uti Ecclesiae Patres explicant. Verba, quae habentur in fine huius partis Orationis *Sanctum Sacrificium immaculatam Hostiam* addita sunt a Leone Magno. Pamelius noluit definire, an ea verba tantum, an potius integrum orationem Leo Magnus Canoni addiderit. Ast Cardinalis Bona tantum laudata verba addidisse censem, cum ipsis orationis mentionem fecerit Auctor Quaestionum Veteris et Novi Testamenti, qui Leone antiquior est.

IV. Ante medium Altaris manibus iunctis super eo positis prosequitur Orationem: *Supplices te rogamus*. Hanc orationem mysteriis plenam, a Sacerdote inclinato dicendam esse prisci Scriptores tradunt. Ut Amalarius, Lib. III. cap. XXVI.; Ordo Romanus, II, num. 10.; Hugo Victorinus, Lib. II. cap. XXXIV.; Innocentius III., *Mysteriorum Missae* Lib. V. cap. V.; Durandus, et alii. Olim in pluribus Ecclesiis Galliae et Germaniae manus in Crucem decussatas tenebat Sacerdos, ut nunc faciunt

Carthusiani, Dominicani, et Carmelitae. Divus Thomas 3. part. quaest. 83. art. ad nonum, ita explicat huiusce Orationis verba: *Sacerdos non petit, neque quod species Sacramentales deferantur in Caelum, neque Corpus Christi verum quod ibi esse non desinit, sed petit hoc pro Corpore mystico (quod scilicet in hoc Sacramento significatur), ut scilicet Orationes Sacerdotis et populi Angelus assistens Divinis Mysteriis Deo reprezentet*. Nec veretur S. Doctor sub nomine Angeli ipsum Christum Jesum intelligere, qui vocatur magni Consilii Angelus, qui mysticum Corpus cum Deo Patre et Ecclesia triumphante coniungit; atque hanc explicationem, quae est Innocentii III. Divus Thomas amplectitur, ceterique Theologi omnes confirmant. Dum in hac oratione nominat Christi corpus, facit super Hostiam signum Crucis, dicit super Calicem idem signum, cum nominat Sanguinem, dicit super seipsum, cum nominat benedictionem coelestem et gratiam. Innocentius III. Lib. V. cap. V. *Mysteriorum Missae* dicit, signum Crucis fieri super Corpus propter sudorem corporis, quo Christus in sua Passione maduit, super Calicem propter guttas Sanguinis, quem in Passione fudit, signare vero seipsum Sacerdote, quia Salvator procidit in faciem suam. Addit insuper laudatus Pontifex duo prima signa Crucis significare vincula et flagella Christi, tertium vero innuere satellites qui Christi faciem consuebant. Divus Thomas per trinam crucesignationem ait reprezentari extensionem corporis, effusionem Sanguinis, et fructum passionis.

CAPUT XXV.

De quinta Canonis oratione.

I. Quinta Canonis oratio incipit: *Memento etiam Domine, ubi oratur pro defunctis*. De hac salubri institutione testimonium perhibent omnes fere antiqui Patres. Chrysostomus Hom. 69. ad populum Antiochenum. *Non temere, inquit, ab Apostolis haec sancita fuerunt, ut in tremendis*

mysteriis defunctorum agatur commemoratio. S. Monica moritura filio Augustino, ut idem refert in fine Lib. 9. *Confessionum*, mandavit memoriam sui fieri ad Altare Dei. Et ipse Augustinus Lib. de cura pro mortuis gerenda cap. 1. universae Ecclesiae consuetudinem esse testatur, ut in precibus Sacerdotis, quae Domino Deo ad eius Altare funduntur, locum suum habeat commendatio mortuorum.

II. Ita insuper edocemur ex Liturgiis. Et primo quidem formulam illam, *Deus refrigeret spiritum tuum, in refrigerio anima tua*, habemus in Liturgia CIII. Missalis Romani veteris apud Aloisium Assemanum in *Codice Liturgico* tom. 4. pag. 213. et 214. in Alexandrina apud ipsum t. 4. par. IV. p. 164. in orationibus Liturgicis e Libro III. Sacramentarii Romani apud Cardinalem Thomasium pp. 248. 249. 431. in precibus Liturgicis Sacramentarii veteris Gallicani apud Mabillonum. Deinde formulam illi adsimilem *adcepta sis Deo etc.* reperimus in Orientali Liturgia sub nomine S. Julii apud Renaudotium *Collectio Liturgiarum Orientalium* t. 2. p. 131. Tom formulam illam *sit cum Sanctis, inter Sanctos*, legimus saepe in Orientali Liturgia S. Basilii apud Renaudotium t. 1. p. 23. et S. Dionysii Athenarum Episcopi apud ipsum Renaudotium t. 2. pag. 209. et Philoxeni Hieropolitanii ibidem pag. 317. et Sacramentarii Romani apud Thomasium pag. 256. Praeterea formulam *Suscipe, Suscipiatur in pace, in Christo etc.*, legimus in altera Liturgia Alexandrina S. Basilii apud Renaudotium t. 1. pag. 73. nec non in citata Liturgia Philoxeni apud eundem t. 2. pag. 305. in Liturgia Doctorum Sanctorum ibidem pag. 416. in antiqua Hispanica apud Pinium in tom. 6. Julii apud Bollandum in precibus Liturgicis Sacramentarii Gallicani apud laudatum Mabillonum pag. 386. Insuper formulam *requiescat, bene quiescat, in pace, in Deo, etc.* frequentissime praferunt, repetuntque Liturgiae sub nomine S. Marci apud Renaudotium t. 1. pag. 150. aliaeque complures sub aliis nominibus, quas sparsim recitant praelaudati Liturgiographi cum Martene in

Tractatu de antiqua Ecclesiae disciplina in divinis celebrandis officiis pag. 628. Praeterea in Codice Antiphonarii S. Gregorii Papae I. in agenda Mortuorum *Antiphona ad Introitum* legitur: *Rogamus te, Domine Deus noster, ut suscias animam huius defuncti; pro quo sanguinem tuum fudisti.*

III. Heic possent opportune subiici Lapes illi pene innumeris, qui simplicem praeseferunt formulam *in pace, aut in pace Dei, aut in pace Christi*. Quoniam satis apte intelligi potest ex mente veterum Christianorum plium desiderium, quo Epitaphiographus amat, Deumque precatur, ut anima tumulati quantocius omni peccati sorde purgata, perpetua sit *in pace* prorsus beata. Vide Lupium, *Epitaphium S. Severae* pag. 167.; Pratillum, *Historia Principum Longobardorum* t. 3. pag. 314.; Bertoli, *De Antiquitatibus Aquilei*: pag. 358.; nec non Fabretti, Muratori, Boldetti, Bianchini, Aringo, Bottari, Zaccaria in Dissertatione cui titulus: *De usu Incriptionum in re Theologica*. Idipsum confirmatur e Re Diplomatica. Ratpertus in Donatione facta Monasterio Pistoriensi S. Bartholomaei an. 748. apud Zaccariam in *Anecdota* p. 271. ex Archivo eiusdem Monasterii, dicit: *Si sine filius masculo transiere..... volo atque decerno ut..... et servi et ancillas meas pro anima mea liveri demittendum..... preces et pro scelera mea Dominum deprecandum.* Vides sub intolerandis Grammaticae barbarae soloecismis perspicue expressum Dogma, ubi Ratpertus praescribit preces post mortem fundendas pro sua anima, seu pro eluendis scelerum maculis. Documenta pleraque iis consimilia recitat ibidem Zaccaria pag. 273. 279. 283. 285. Cetera ex Mabilonio, Galletto, aliasque Diplomaticis brevitatis studio mittere cogimur.

IV. Haec oratio *Memento etiam Domine, Oratio super Diptyca appellatur*. Mortuorum quandam nomina alta voce recitabantur, sicuti nomina vivorum, ut observavimus in *Memento pro vivis*. Ex Apostolica traditione manavit, ut defunctorum nomina in Missa recitarentur. Agunt de hoc more primi Ecclesiae Patres, Tertullianus,

de Corona Militis cap. III. Vide ibi Pamelii notas; Cyprianus, *Epistola LXVI.*; Johannes Chrysostomus, *Homilia LXIX.*; Cyrillus Hierosolymitanus, *Catech. V.*; et Augustinus, *Lib. de cura pro mortuis cap. I. Lib. IX.* et ex eo Mabillonius *Commentaria in Ordinem Romanum pag. 1.* In Diptycis mortuorum primo loco notabantur privatae cuiusque Ecclesiae antecessores Episcopi. Sic Georgius Alexandrinus in vita Chrysostomi, *Jubet vero, inquit, nomen Chrysostomi, tamquam patris digni, cuius fama celebraretur, tabulis sacris inscribi.* Idem de Eustachio Episcopo testatur Facundus Hermianensis *Lib. II. cap. I.* de Eustachio. Alique aliarum Dioecesum qui in Catholica Fide et Communione obierant, nominabantur. Contra ea quicunque Episcopi sive haereseos, sive schismatis, sive alicuius gravioris criminis rei fuerant, ii expungebantur e sacris diptycis. Post Episcopos ceterorum quoque demortuorum memoria recolebatur eo ferme ordine, ut primo Sacerdotes, reliquusque ordo ecclesiasticus, tum Imperatores, postremo etiam laici sive mares, sive faeminae publice edicerentur. Adhaec peculiariter inter laicos recitati, qui Ecclesiam aliquam fundarant, vel quodpiam aliud beneficium in eam contulerant. Porro observes, diversam fuisse formulam, qua utebatur Sacerdos, ac quandoque etiam populus post Episcopatum nominum recitationem: recitatis quippe ceterorum defunctorum nominibus, Sacerdos pro iis precabatur ea formula, quae extat in Liturgia S. Marci: *et horum omnium animabus dona requiem, Dominator Domine Deus noster, in sanctis tuis Tabernaculis.* Lectis autem Episcopis demortuis, clamabat populus: *Gloria tibi Domine;* quod factum fuit in Concilio Oecumenico V. Erat sane illa Episcopatum nominum recitatio quaedam quasi virtutum eorumdem depraedatio. Martene usque ad XII. saeculum nomina Defunctorum palam recitata esse ostendit. At desiit usus Diptycorum, et tunc in Monasteriis praesertim mos invaluit, ut describerentur nomina Defunctorum in Libro, quem *Necrologium* vocabant. Quotidie ex hoc libro legebantur nomina eorum, qui ipsa

die obierant, et pro ipsis cum oratione competenti cantari solebat Psalmus *De Profundis.*

V. In hac oratione Sacerdos potest agere specialemem memoriam Defunctorum, quorum habere maluerit, ut ait Innocentius III. Inde prosequens orat pro animabus omnibus in Purgatorio detentis. Indicant id illa verba: *ipsis Domine,* idest pro quibus praecipue oravit, *et omnibus in Christo quiescentibus,* scilicet iis omnibus, qui in Purgatorio igne expiantur. Postulat autem pro omnibus *locum refrigerii,* quod respicit *ignem,* quo cremantur; *locum lucis,* quod spectat ad eas tenebras, in quibus versantur; *locum pacis* quod pertinet ad illam mentis anxietatem, qua conflictantur.

CAPUT XXVI.

De sexta Canonis oratione.

I. Sexta et ultima Canonis (1) oratio incipit, *Nobis que peccatoribus,* quae verba clara et alta voce a Sacerdote pronunciata semper fuere, uti patet ex Ordine I. et II. Romano, ex Micrologo, Honorio Augustodonensi, Innocentio III., Durando, aliisque. Rursus autem aliquot Sancti hic recensentur, quorum in priore parte Canonis mentio facta non est. Et primo quidem loco nominatur Joannes, non Evangelista, ut putant aliqui, sed Joannes Baptista Praecursor Domini, quem etiam commemorant post consecrationem Basilii, et Chrysostomi Liturgiae. Caeteri ex diversis Ordinibus selecti sunt, uti Honorius *Lib. I. Gemmae cap. 108.* observat ex Diaconis Stephanus, ex Apostolis Mattheus, ex Discipulis Barnabas, ex Episcopis Ignatius, ex summis Pontificibus Alexander, ex Presbyteris Marcellinus, ex Clericis minorum Ordinum Petrus, ex coniugatis Felicitas, et Perpetua, ex Virginibus, quas a Gregorio Magno Canoni adjunctas scribit

(1) Bona, *Rerum Liturgicarum cum notis Roberti Sala.* Lib. II. cap. XIV.